

HJELPETEKST

TIL KOMMUNALE VEDTAK OM BRUK AV TVANG OG MAKT OVERFOR ENKELTE
PERSONER MED PSYKISK UTVIKLINGSHEMMING. Lov om kommunale helse- og
omsorgstjenester § 9-5, tredje ledd bokstavene b og c.

- Det er en betingelse for utfylling av vedtaket at du har Rundskriv IS-10/2015 tilgjengelig/ fremfor deg.
- I vedtaksmalen; Trykk i feltet bak der det står KOMMUNE og start å fylle ut. For å hoppe til neste punkt, trykk F11.
- VEDTAKSDATO: samme dato som overordnet faglig ansvarlig fatter vedtaket.
- Om det trengs flere rubrikker enn det er laget liste for under utfyllingene i punkt 2, trykk linjeskift/tabulator i siste rad
- ALLE felt skal fyllest ut, med mindre det går fram av vedtaket/hjelpeteksten

Nr. i vedtaket	Utfylling	Lovhenvisninger	Rundskriv IS-10/2015
1	PERSONOPPLYSINGER	Link: Helse- og omsorgstjenesteloven kapittel 9	Link: Rundskriv IS-10/2015
1.1	Navn på personen det skal brukes tvang mot	Helse- og omsorgstjenesteloven § 9-7, tredje ledd bokstav a.	Punkt 4.7.4.2
1.2	Personens nærmeste pårørende : Her skal det bare stå en person, med mindre personen er under 18 år, da skrives den eller de som har foreldreansvaret.	Pasient- og brukerrettighetsloven § 1-3 bokstav b.	Punkt 4.3.2
1.3	Har personen verge etter mandat kapittel 9? Er personen under 18 år er det den eller de som har foreldreansvaret som er verge med særlig mandat etter kapittel 9. Det er i utgangspunktet kommunen som må begjære oppnevning av verge med slikt mandat, i forkant av at vedtak blir fattet .	Helse- og omsorgstjenesteloven § 9-3 andre ledd, § 9-7 fjerde ledd, § 9-8 andre ledd, § 9-11 første ledd, § 9-12 andre ledd.	Punkt 4.3.4
1.4	Vilkår om at personen har diagnosen psykisk utviklingshemming . Ved førstegangsvedtak skal det dokumenteres at vedkommende har diagnosen, når den ble satt og av hvem, og det skal refereres til ICD-10-kode. Skriv	Helse- og omsorgstjenesteloven § 9-2, første ledd	Punkt 4.2.2

	også inn eventuelle andre <u>relevante</u> diagnoser		
1.5	Personens fysiske og psykiske helsetilstand . Evt. Opplysninger om medikamentbruk som kan være knyttet til personens atferd og andre relevante helseopplysninger	Helse- og omsorgstjenesteloven § 9-7, tredje ledd bokstav b.	Punkt 3.3.7, 3.3.8 3.3.9 3.3.10. Punkt 3.4 og punkt 3.5.
1.6	Enkeltvedtak på tjenester . Her skal du bekrefte at personen tar imot tjenester fra kommunen. Legg ved kopi av <u>gjeldende enkeltvedtak</u> ved innsendelsen av tvangsvedtak. Se punkt 5.1. Om enkeltvedtaket er endret siden første overprøving skal det legges ved kopi av nytt enkeltvedtak.	Helse- og omsorgstjenesteloven § 9-2, første ledd.	Punkt 4.2.4
1.7	Historie og personens situasjon per i dag. Gi en kort presentasjon av personen, hans/hennes historie og situasjonen per i dag (for eksempel tidligere bosituasjon, helseutfordringer utredninger, særlige livshendelser og lignende). Hva er personens situasjon i dag, er det annen atferd, mulige utløsende årsaker og skadefølger som må nevnes. Ved videreføring, skriv evt. det som er nytt siden forrige overprøving.	Helse- og omsorgstjenesteloven § 9-7, tredje ledd bokstav b.	Punkt 4.7.4.2
1.8	Forebyggende arbeid . Det må sørges for blant annet; oversiktlig, forutsigbar og trygg hverdag, lik praksis blant tjenesteyterne, at antallet tjenesteytere er så lavt som mulig. At tjenestetilbudet er individuelt tilrettelagt, at det er lagt til rette for mest mulig selvbestemmelse og individuell tilpassa kommunikasjon. God helseoppfølging. En meningsfull hverdag, mulighet for kontakt med familie, venner og andre nettverk. Listen er ikke fastsatt.	Helse- og omsorgstjenesteloven § 9-4	Punkt 4.4.2, 4.4.3, 4.4.4
1.9	Nærmeste pårørende/verges mening om tiltaket/tiltakene. Så lenge det er mulig og ønskelig skal disse private partene delta aktivt i arbeidet med å <u>utarbeide tiltaket</u> og vedtaket. Her må det eventuelt komme frem om disse partene ønsker andre tiltak, og det bør stå noe om deres generelle holdning til bruk av	Helse- og omsorgstjenesteloven § 9-3, 2. ledd, §§ 3-2 første ledd nr. 6, 3-6 og 3-8. Pasient og brukerrettighetsloven § 3-1.	Punkt 4.3.1 og 4.3.3.

	tvang og makt. Obs! Det er et minimumskrav at verge med kapittel 9-mandat leser gjennom kommunens vedtak, for på denne måten kunne se til at tjenestemottakers interesser og trygghet blir ivaretatt.		
2	OPPLYSINGER OM TILTAKET		
Obs!	Ved vedtak om flere tvangstiltak, se veiledningen på slutten av denne hjelpeteksten <u>FØR</u> du starter utfyllingen!		
2.1	Navnet på tiltaket. Eks: <i>Låst boddør om natta</i> . Gi ei konkret fremstilling av tiltaket, gjennomføringen av det og avbrytelseskriteriene . Skriv inn tiltaksbeskrivelsene eller vis til vedlegg hvor dette står. Legg gjerne ved bilde for illustrasjon.	Helse- og omsorgstjenesteloven § 9-7, tredje ledd bokstav c. I anledning avbrytelseskriteriene; helse- og omsorgstjenesteloven § 9-9, fjerde ledd.	Punkt 4.7.4.2 Punkt 4.9.6
2.1.2	Hvor skal tiltaket gjennomføres? Skriv inn hvor tiltaket skal gjennomføres, for eksempel i egen bolig, på offentlig sted eller på jobb/aktivitet osv.	Helse- og omsorgstjenesteloven § 9-2, første ledd.	Punkt 4.2.4.2
2.1.3	Personens syn på tvangstiltaket. Her skal du omtale hvilken holdning personen selv har til tiltaket. Du skal beskrive både den generelle reaksjonen personen har på tiltaket, og spesielle reaksjoner som han/hun vil kunne ha når tiltaket gjennomføres. Om det ikke er mulig å få fram personens holdning på grunn av kognitivt funksjonsnivå eller andre grunner, må dette beskrives. Personen har krav på en forklaring på hva tiltaket går ut på.	Helse- og omsorgstjenesteloven § 9-3, andre ledd og § 9-7, tredje ledd bokstav f.	Punkt 2, punkt 4.3.1 og punkt 4.7
2.1.4	Beslutningskompetanse. Se Rundskriv IS-10/2015 for nærmere info om og vurdering av beslutningskompetanse. Det skal gjøres en slik vurdering for hvert tiltak.		Punkt 2.2.3 og punkt 2.2.4
2.1.5	Hjemmel for tiltaket. For nærmere beskrivelse, se nederst etter denne hjelpeteksten.	Helse- og omsorgstjenesteloven § 9-5, tredje ledd.	Punkt 4.5.6.4 og punkt

			4.5.6.5. Punkt 4.6.
2.1.6	Vesentlig skade. Det er mulig å krysse av i flere av rubrikkene, men kommunen må forklare/utdype hva den faktiske skaden handler om i rubrikken ved <i>forklar</i> . Det skal ikke brukes tvang om skaden kan hindres på andre måter.	Helse- og omsorgstjenesteloven § 9-5, andre ledd.	Punkt 4.5.3
2.1.7	Andre løsninger. Dette punktet må ikke forveksles med forebyggende arbeid. Andre løsninger er alternative måter å møte den aktuelle atferden på. En må alltid sørge for å komme fram til tiltak basert på samtykke og samarbeid med personen. I andre løsninger ligger den kontinuerlige vurderingen av å gjøre tiltaket mindre inngripende.	Helse- og omsorgstjenesteloven § 9-5, første ledd.	Punkt 4.5.1
2.1.8	Forholdsmessighet. Her skal det vurderes hvor stor belastning tiltaket påfører personen, og om denne belastningen står i rimelig forhold til skaden det skal avverge.	Helse- og omsorgstjenesteloven § 9-5, andre ledd.	Punkt 4.5.4
2.1.9	Faglig og etisk forsvarlig. Faglig forsvarlighet handler spesielt om hvilken metode og virkemiddel som er valgt, og hvordan tiltaket er utformet. Tiltakene må gjennomføres i samsvar med målsettingen og med personale som er kvalifiserte til dette. Etisk forsvarlighet handler hovedsakelig om hvor inngripende tiltaket er i personens liv. Tiltaket må ikke gå lenger enn det som er nødvendig for formålet, og elles stå i et rimelig forhold til formålet. Om tiltaket i tillegg er hjemlet i §9-6, må det komme fram i dette punktet at vilkårene er oppfylt. For eksempel hvordan personen blir holdt og observert under et skjermingstiltak. Les punkt 4.6 i rundskrivet.	Helse- og omsorgstjenesteloven § 9-5, andre ledd.	Punkt 4.5.5 Punkt 4.6
2.1.10	Evaluerig. Tiltaket skal vurderes kontinuerlig, og det må gjennomføres gode og kontinuerlige vurderinger av tiltaket så lenge det er i bruk. Her skal du skrive hvordan tiltaket har fungert i forrige vedtaksperiode. Vis gjerne til	Helse- og omsorgstjenesteloven § 9-9, fjerde ledd	Punkt 4.9.6

	<p>tall/visuell fremstilling, og legg ved oppsummering av registreringer, og en evaluering av disse.</p> <p><u>Ved førstegangsvedtak trenger ikke dette punktet å fylles ut.</u></p>		
2.1.11	<p>Tiltakets varighet. Vedtak gjelder fra Statsforvalteren sin dato for overprøving. Det kan fattes vedtak for inntil tolv måneder om gangen.</p>	Helse- og omsorgstjenesteloven § 9-7, andre ledd, og tredje ledd bokstav d	Punkt 4.7
2.1.12	<p>To tjenesteytere skal være tilstede ved gjennomføringen av tiltaket.</p>	Helse- og omsorgstjenesteloven § 9-9, andre ledd	Punkt 4.9.4
2.1.13	<p>Journalføring av tiltaket.</p> <p>Nr. 1: Virksomheten som yter helsehjelp har plikt til å opprette et journalsystem. Skriv hvilket system kommunen har opprettet her.</p> <p>Nr. 2: Skriv navnet og tittelen på den som har ansvaret for å f. eks følge opp journalføringen.</p> <p>Nr. 3: Det går frem i § 9-9 fjerde ledd at tiltaket skal vurderes kontinuerlig. Kryss av for hvor ofte kommunen vil gjøre en slik vurdering.</p> <p>Nr. 4: Kryss av for hvor ofte det skal gjøres en slik vurdering.</p> <p>Nr. 5: Det må gjøres en faglig vurdering av hva som er nødvendige og relevante opplysninger. I punkt 4.10.4 står det opplysninger som må anses på som relevante og nødvendige (lista er ikke fastsatt). Det er en hovedregel at hver enkelt gjennomføring av tvangstiltak skal journalføres.</p> <p>For å lette journalføringa av tiltak etter kapittel 9, kan et utarbeidet skjema benyttes. Slike skjema må fortløpende legges i journalen. Legg gjerne ved ei oppsummering av disse registreringene for å illustrere tvangen.</p> <p>NB! Det er viktig at det blir gjort ei løpende evaluering av tvangstiltaket. Opplysningene må være så systematiske at data lett kan overføres til statistikk for oppsummering.</p>	Helse- og omsorgstjenesteloven § 9-10, § 9-9, fjerde ledd. Helsepersonelloven kap. 8 om dokumentasjonsplikt og forskrift om pasientjournal	Punkt 4.10, se særlig punkt 4.10.3, 4.10.6, 4.9.6, 4.10.4.

2.2	Samlet vurdering av tvangsbruken	Helse- og omsorgstjenesteloven § 9-5, andre ledd.	4.5.5.2
3	OPPLYSINGER OM TJENESTEYTERNE		
3.1	Overordnet faglig ansvarlig for kapittel 9. Alle kommuner skal ha utpekt en person med dette ansvaret. Det er denne personen som formelt fatter vedtak om bruk av tvang og makt og som har myndighet til å fatte vedtak. Denne personen skal skrive under på slutten av vedtaksskjemaet. Det er viktig at denne personen også har myndighet til å disponere økonomiske ressurser og personell på en slik måte at det er mulig å forhindre og forebygge tvang og makt.	Helse- og omsorgstjenesteloven § 9-7, andre ledd.	Punkt 4.7.2 og punkt 5.3.2.
3.2	Faglig ansvarlig for gjennomføringa av tiltak. Den overordnet faglige ansvarlige for kapittel 9 skal sørge for at det for enkelt tiltak er på plass en faglig ansvarlig for gjennomføringen. Det vil som regel være den personen som har det daglige og faglige ansvaret i tjenesten. Det vil si lederen i boligen eller lignende, men også assisterende leder av boligen, ledende miljøterapeut eller en annen med spesielt ansvar og oppgaver for gjennomføringa av tiltaket i vedtaket. Det avgjørende er at organiseringen samlet sett er forsvarlig	Helse- og omsorgstjenesteloven § 9-7, tredje ledd bokstav g	Punkt 4.7.2 og punkt 5.3.2.
3.3	Hvem har deltatt i utarbeidelsen av tiltaket: Her skal du legge fram en oversikt over hvem som har deltatt i utarbeidelsen av tiltaket. For eksempel ansatte i tjenesten eller i kommunen, pårørende/verge, spesialisthelsetjenesten eller andre eksterne parter.	Helse- og omsorgstjenesteloven § 9-7, andre og tredje ledd	Punkt 4.7.4
3.4	Hvilke tjenesteytere skal gjennomføre tiltaket: Om det er snakk om en større mengde tjenesteytere, kan denne oversikten legges ved.	Helse- og omsorgstjenesteloven § 9-9, andre og tredje ledd	Punkt 4.9
3.5	Faglig veiledning av tjenesteyterne: Her skal du føre opp de personene som er tildelt ansvaret for å veilede og følge opp tjenesteyterne som skal gjennomføre tvangstiltaket. Før også opp hvilke temaer	Helse- og omsorgstjenesteloven § 9-4 og § 9-9. Helse- og omsorgstjenesteloven § 8-2	Punkt 4.4.3 og punkt 4.4.4 og punkt 4.7.2 og punkt 4.9

	<p>som vil bli fulgt opp og i hvilket omfang. Personalet er forplikta til å delta i den opplæringa som er bestemt, og som blir vurdert som nødvendig for å holde kvalifikasjonene deres ved like.</p> <p>Kommunen må sørge for at alle tjenesteyterne som deltar i tiltaket, får tilstrekkelig veiledning og oppfølging. Det må derfor utarbeides en egen plan for dette. Planen skal legges ved i vedtaket.</p>		
3.6	<p>Hvem deltar fra spesialisthelsetjenesten: Spesialisthelsetjenesten skal bistå kommunen i å utforme tiltak. Det er kommunen sitt ansvar at spesialisthelsetjenesten kommer inn i saken og får de nødvendige opplysningene som trengs slik at de kan bistå på en forsvarlig måte. Her skriv du navn på de fra spesialisthelsetjenesten som deltar.</p>	Helse- og omsorgstjenesteloven § 9-7 andre ledd, § 9-9 første ledd og § 9-13	Punkt 4.7.2 og punkt 4.7.4. Punkt 4.9.2 og punkt 4.13.
3.7	<p>Dispensasjon fra utdanningskravet: Her skal du krysse av for om kommunen fyller kompetansekravet i loven eller ikke. Om kommunen ikke fyller kravet, skal det sendes en søknad om dispensasjon. Denne skal legges ved i vedtaket. Statsforvalteren oppfordrer kommunene til å bruke eget skjema for dette. Det ligger på våre hjemmesider: www.statsforvalteren.no/More-og-Romsdal/ NB! Kravet til kompetanse gjelder for den ene av de to som skal gjennomføre tvangstiltaket.</p>	Helse- og omsorgstjenesteloven § 9-9, tredje ledd.	Punkt 4.9.5
	<p>Signatur og bekreftelse av hvem vedtaket skal sendes til: Kryss av for hvem vedtaket er sendt til. Om det ikke er krysset av for at spesialisthelsetjenesten, verge, evt. verge og næreste pårørende har mottatt kopi av vedtaket, må Statsforvalteren legge til grunn at de ikke har det. Dette vil da føre til unødvendig lang saksbehandlingstid.</p> <p>Vedtaksdato: samme dag som overordnet faglig ansvarlig fatter</p>	Helse- og omsorgstjenesteloven § 9-7, fjerde ledd	Punkt 4.7.5

	<p>vedtaket. Skal samsvare med dato på forsiden av vedtaket.</p> <p>Om vedtaket er signert elektronisk, kryss av i boksen og skriv navnet til vedkommende på signeringslinjen.</p>		
	<p>Vedlegg: Her er det forhåndsutfylt de vedleggene som er nødvendige for at Statsforvalteren skal kunne gjøre en forsvarlig vurdering av tvangsvedtaket. Bortsett fra evt. søknad om dispensasjon fra utdanningskravet, kan man ved videreføring av vedtak vise til tidligere innsendelser om det ikke er endringer. I tillegg må det gå fram hvor og når disse opplysningene ble sendt inn.</p>		

2.1. Ved vedtak om flere tvangstiltak: Det skjer ofte at en kommune fatter vedtak om flere tvangstiltak etter helse- og omsorgstjenesteloven kapittel 9. For å få en fullstendig oversikt over den totale tvangsbruken, bør alle tiltak med tvang og makt komme fram i et tvangsvedtak. Om det skulle være aktuelt å fatte et nytt vedtak i en allerede godkjent vedtaksperiode, må dette selvfølgelig gjøres uavhengig av dette. I vedtaksmalen er det tatt høyde for at kommunen søker om et tvangstiltak. I vedtaksmalen punkt 2.1 er det «rammet inn» de opplysningene kommunen må svare på for hvert enkelt tiltak. Om kommunen har flere enn et tiltak er det enkelt å kopiere «rammen» for å kunne svare på de andre tiltakene på samme måte.

Framgangsmåte:

- Det er viktig at du gjør dette **FØR** du starter utfyllingen i tiltak 1.
- Trykk i boksen der det står tiltak 1. Det vil da komme opp et symbol slik som dette:
- Trykk en gang på dette symbolet slik at du ser at hele «rammen» blir markert blått
- Før musepekeren inn i rammen, høyreklikk og trykk Kopier.
- Scroll deg nedover til under «rammen», (etter punkt 2.1.13) og høyreklikk.
- Du får da opp en boks med ulike alternativ. Under Alternativer for innliming velger du symbolet som står for Behold kildeformatering (K). Trykk på denne.
- Et likt bilde vil da lime seg inn under og du har nå gjort klart skjema for utfylling av neste tvangstiltak. Skriv da TILTAK 2 i den nye rammen, osv.
- Repeter handlingen så mange ganger som det er tvangstiltak.
- En skal KUN svare på ett og ett tiltak om gangen.

2.1.4 Hvilken type tiltak dreier det seg om:

Alternativ etter bokstav b:

- Planlagte, skadeavvergende tiltak i gjentatte nødsituasjoner. De mest vanlige tiltakene her vil være fysisk stopping og holding for å hindre eller avgrense utagerende og/eller selvskadende atferd. Tiltak for å skjerme bruker fra andre personer kan også være aktuelt, jf. § 9-6 andre ledd

- Planlagte, skadeavvergende tiltak i gjentatte nødsituasjoner med bruk av mekaniske tvangsmidler som hindrer brukers bevegelsesfrihet, jf. § 9-6 første ledd;
- Planlagte, skadeavvergende tiltak i gjentatte nødsituasjoner med bruk av inngripende varslingssystem, jf. § 9-2 andre ledd.

Alternativ etter bokstav c:

- Tiltak for å dekke brukers grunnleggende behov for mat og drikke, påkledning, hvile, søvn, hygiene og personlig trygghet. De mest vanlige tiltakene her vil være fysisk stopping og holding for å gjennomføre nødvendig omsorg på de nevnte områdene
- Tiltak for å dekke brukers grunnleggende behov med bruk av mekaniske tvangsmidler som hindrer brukers bevegelsesfrihet, jf. § 9-6 første ledd;
- Tiltak for å dekke brukers grunnleggende behov med bruk av inngripende varslingssystem med tekniske innretninger, jf. § 9-2 andre ledd;
- Tiltak for å dekke brukers grunnleggende behov, som opplærings- og treningstiltak. Det er særlige grenser for disse tiltakene, se § 9-6 tredje ledd.